

УДК [811.111:39]:821.72-1(94)+811.111:1
DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.15.2021.30>

ТИПОЛОГІЯ ПЕЙЗАЖНИХ ОБРАЗІВ (НА МАТЕРІАЛІ АВСТРАЛІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ)

Свірідова Ю. О.

Національний авіаційний університет

У статті розглянуто різні підходи до класифікації пейзажних образів та описів природи як у вітчизняних, так і зарубіжних розвідках. Виявлено, що наведені типології мають розрізнений характер. У світлі когнітивних досліджень велику увагу приділено вивченню образності поетичного тексту, що дало підґрунтя для розробки універсальної типології пейзажних образів; сформульовано критерії їх розмежування; реконструйовано прототипові концептуальні схеми, що лежать в основі кожного типу пейзажного образу; визначено етнокультурні особливості осмислення світу природи в австралійській поезії ХХ століття. За основу взято типологію словесних поетичних образів американської поезії. Зауважено, що пейзажний образ – це лінгвокогнітивний конструкт, що складається з трьох площин. Через нього реалізуються основні принципи світобудови, а саме: космологічний, антропоцентричний та антропокосмічний, які репрезентують ступінь інтерналізації та екстерналізації природи людиною.

Механізми формування пейзажного образу в поетичних текстах зумовлені когнітивними операціями мапування одночасно з когнітивними процедурами узагальнення, модифікації, розширення, інтертекстуалізації, перспективізації та синергетичних процесів біфуркації і трансвимірного переходу поряд із процедурами поступового переходу від диз'юнкції до сполучення, що викликають породження сенсу та саморозгортання образів і почуттів.

Пейзажний образ, у якому відображено міфопоетичну картину світу австралійської лінгвокультурної спільноти, тобто відтворено первісні, архаїчні уявлення про природу як живу істоту, кваліфіковано як космологічний. Його структуровано архетипними та стереотипними словесними поетичними образами, сформованими на основі синкретичного, асоціативного та аналогового поетичного мислення. Центральними концептами, термінами яких осмислюються інші концепти, постають ПРИРОДА, ГАРМОНІЯ, ЦИКЛ, ВІЧНІСТЬ.

Антропоцентричний пейзажний образ розкриває складні стосунки між людиною та природою, відображає бажання людини підпорядкувати собі природні стихії й зображує людину мірилом усіх речей. Його структуровано архетипними, стереотипними й новими (ідіотипними чи кенотипними) образами, які ґрунтуються на прототипових концептуальних схемах, що входять у культурну модель ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ.

В антропокосмічному пейзажному образі відображено екологічне мислення австралійських поетів ХХ століття, які орієнтуються на збереження культурних традицій та універсальний гуманізм. Концептуальні референти СВІТ, ПРИРОДА, ЖИТТЯ осмислюються через концептуальні кореляти КОСМОС, ГАРМОНІЯ, ДУХОВНІ й ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ЦІННОСТІ, АРТЕФАКТИ.

Ключові слова: пейзажний образ, концептуальна метафора, прототипова концептуальна метафора, мапування, лінгвокогнітивні механізми, концепт.

Sviridova Yu. O. Landscape images: the issue of typology. The study of landscape and landskip has long been in the focus of Ukrainian as well as foreign scholars. Heated discussions have been held as for the classification of images based on different approaches to the subject. Thus giving no unified typology. This paper presents a typology or classification of landscape images based on the findings of cognitive studies asserting that the ethno-cultural peculiarities of the world's conceptualization are reflected through the different types of landscape images.

In the light of cognitive poetics the landscape image is viewed both as a cognitive construal which incorporates three planes: pre-conceptual, conceptual and verbal and as a synergic formation, which is based on the interaction of its elements within the triad: the author/reader (ratio) – nature (emotio) – creativity (intuitio).

The mechanisms of the landscape image formation in poetic texts are predetermined by cognitive operations of mapping alongside with cognitive procedures of generalization, extension modification, intertextualization, and perspectivation and synergetic processes of bifurcation and trans-dimensional transition alongside with procedures of gradual transit from disjunction to conjunction which trigger the generation of meaning and self-recurrence of images and senses. The author argues that the direction of mapping (direct, indirect) and its linguistic and cognitive type that form different verbal poetic images (archetypal, stereotypical, kenotypical, idiotypic) brings to the formation of a certain type of landscape image: cosmological, anthropocentric and anthropocosmic.

Cosmological landscape image reflects mythopoetic worldview of ancient aborigines and non-indigenous australians communities, when primitive mind thought of nature as personal and each event was an act of will. Cosmological landscape image is structured by archetypal and stereotypical poetic verbal images and NATURE is the central concept.

Anthropocentric landscape images put in the center a creative human being and the tangible world with its conveniences. Nature is depicted in terms of a human being, its body and attributes etc. and all the images are deployed around the central concept HUMAN BEING. The Great Chain of Being ("cultural code" J. Lakoff, M. Turner) serves as a basis, which incorporates the basic conceptual metaphors in terms of which the reality is comprehended.

Anthropocosmic landscape images are structured by archetypal, stereotypical, as well as kenotypical, idiotypic verbal images which via direct and indirect mapping reproduce physiological interaction of humans with nature, their feelings which intersect and mix with environmental processes and phenomena. The central concepts are ETERNITY, BEING, HARMONY which are comprehended in terms of TIME, ARTIFACTS, SPACE.

Key words: *landscape image, conceptual metaphor, prototypical conceptual metaphor, mapping, linguistic and cognitive mechanisms, concept.*

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Людина невпинно шукає шляхів пізнання навколишнього світу і свого місця в ньому. Поети й письменники звертаються до об'єктів та сил природи, щоб передати свої почуття, страхи та бажання, втілюючи весь спектр емоцій на папері і таким чином намагаються упорядкувати навколишній світ. У світлі когнітивних розвідок лінгвісти досліджують взаємозв'язок мови, мислення і культури, прослідковуючи пізнавальні процеси, що відбуваються на різних етапах отримання інформації, її передачі та обробки (М. М. Болдирев, О. С. Кубрякова, О. Ченки, Дж. Лакофф, М. Джонсон, А. Вежбицька).

Вивчення пейзажного образу в поетичному тексті з позицій когнітивного підходу уможливило проникнути до концептосфери цілої нації, а не лише окремої людини; простежити, як породження індивідуально-авторських смислів, так й існування та трансформацію базових концептуальних та культурних моделей [12, 27], які функціонують у межах австралійського лінгвокультурного суспільства [17, 65], зумовлюючи **актуальність** нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ракурсі лінгвістичних досліджень зроблено декілька спроб класифікації природних описів у художньому тексті за типами й видами. Залежно від способу відтворення природи художніми засобами розрізняють такі типи: *описовий, або міметичний, внутрішній, або медитативний, «пейзаж душі», схематичний, відчуттєво-перцептивний, ментальний, фантастичний, невизначений, гностичний, асоціативний монтаж* [13, 20–41]. Типи пейзажів вербально реалізуються в їх видах, які розподілено за тематикою краєвиду, зокрема *морський, нічний, гірський* тощо [13], або семантично домінантою: *ландшафтномілантний, гідродомілантний, флородомілантний, астрономоділантний, метеодомілантний* та інші за подібністю [3, 6–19]. У прозових текстах, наприклад британських авторів XIX–XXI століть [8; 3], з огляду на ступінь присутності природних образів, об'єм і локальний розподіл пейзажу в тексті розрізняють: *пейзажний штрих або контурний, штриховий пейзаж* [3, 10], *пейзажне вкраплення* [8, 10–12] або *дисперсивно-штриховий* та *компактно-дескриптивний* [3, 10] *пейзажний сюжет* [8, 10–12], *пейзажну замальовку, пейзажний фрагмент, дисперсивно-дескриптивний* [3, 10]. У дослідженнях російської поезії виділено сезонну та ландшафтну класифікацію: за типом пори року та місцевості – *зимовий, весняний, літній, осінній, степовий, морський*; та за ступенем масштабності,

тематичної узагальненості – *локальний, екзотичний, національний, планетарний й космічний* [23]. Відомою є й жанрово-стильова класифікація: *величний, сумний, бурхливий, таємничий, пустинний, фантастичний*. З урахуванням естетичного значення виділяють *ідеальний пейзаж* [3]. Залежно від того, що в художньому образі природи переважає, розрізняють також *епічний, лірико-психологічний, соціальний, пейзаж-жанр, історичний, філософський* та *національний пейзажі* [14, 8].

Про багатовимірність словесного образу свідчать розвідки когнітивістів, які прагнуть розкрити лінгвокогнітивні механізми створення образу в художньому тексті (Л. І. Белехова, Н. В. Воробей, Л. В. Димитренко, О. С. Маріна, В. Г. Ніконова, Н. В. Ярова), виявити лінгвокогнітивні (М. Freeman, G. Lakoff, M. Turner, R. Tsur, Л. І. Белехова, О. П. Воробйова, С. М. Кагановська, В. Г. Ніконова, Г. П. Пасічник, І. А. Редька), когнітивно-семіотичні (Т. Ю. Горчак, С. Г. Шурма), когнітивно-прагматичні (М. О. Акішина, О. В. Дельва) і гендерні (А. О. Колесова) особливості художнього й словесного образу. Надбання когнітивної лінгвістики, поетики та лінгвосинергетики уможливив дослідження образу – як словесно-поетичного, так і художнього – у нерозривному зв'язку креативної діяльності автора, інтерпретативної діяльності читача та поетичного тексту як системи, у якій відбувається самопородження смислів та розгортання образів (Ю. О. Свірідова). Пейзаж набуває ознак динамічного лінгвокогнітивного конструкту, який розгортається не лише в тексті, а існує й у свідомості людини [див. 17; 18].

Постановка мети і завдань дослідження. Пейзажний образ у нашому розумінні – це не лише лінгвокогнітивний конструкт, який інкорпорує три площини (передконцептуальну, вербальну та концептуальну), а й синергійний конструкт, в основі якого лежить семантична формула *людина-природа-креативна діяльність* (раціо-емоціо-інтуїція) [17, 5–8]. Він формується на основі осмислення різних видів знань і завжди є картиною місцевості або її просторовим, ландшафтним зображенням, у якому імпліцитно чи експліцитно присутня людина. Звідси **метою** нашої статті є з'ясувати, як в пейзажному образі об'єктивуються в словесній формі знання про світ. Для досягнення нашої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- провести концептуальний аналіз словесних поетичних образів;
- виявити напрям мапування (прямий, непрямий);

– установити вид мапування (аналогове, субститутивне, контрастивне, наративне) та тип словесно-поетичного образу (архетипний, стереотипний, новий);

– визначити принцип осмислення навколишнього світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Креативна діяльність автора й інтерпретативна діяльність читача спираються на уяву та інтуїцію, які відносять до передкатегоріальної діяльності, тому що вони становлять автоматичні позасвідомі операції поетичного мислення [1; 2; 18]. Взаємодіють ірраціональне та раціональне начало, у підґрунті яких – психологічний синтез відчуттів та почуттів. Звідси пейзажний образ постає фрагментом навколишнього світу, який сприймається автором і реконструюється читачем шляхом залучення системи сенсорних знань, з одного боку, та застосування лінгвокогнітивних операцій і процедур – з іншого [17, 69].

Концептуалізація природи людиною відбувається за трьома різними векторами – залежно від ступеня інтерналізації (трансформації у внутрішнє в межах своєї системи) та екстерналізації (надавання матеріальної форми) природи. З одного боку, людина вважає себе частиною природи, що зумовлено процесом еволюції, з іншого – природа розглядається як саморегульована та самоорганізована система, на яку людина як вид має незначний вплив стосовно всієї системи, і претензії людини щодо зовнішнього впливу та контролю виглядають не доречними. І, нарешті, людина як вид – це частина природи, що відповідає за її управління та використання природних ресурсів [24, 10]. У такий спосіб у пейзажах реалізуються основні принципи світобудови, а саме: космологічний, антропоцентричний та антропокосмічний.

Основним критерієм розмежування *типів* пейзажних образів у нашому дослідженні є **різні знання про світ**, що опредметнені в семантичному просторі віршованого тексту. Руристичний і урбаністичний види пейзажних образів відображають етнокультурні особливості сприйняття простору – сільського чи міського. Вільні для споглядання картини природи, пропущені крізь художню свідомість людини, відображають не лише індивідуально-авторську картину світу, але й характер світосприйняття цілої нації [17, 183–184]. Відповідно класифікацію пейзажних образів здійснюємо з урахуванням *когнітивних параметрів* образу. Залежно від типу словесного поетичного образу, напряму мапування як лінгвокогнітивного механізму формування словесних образів й виду мапування, зумовленого видом поетичного мислення, принципу відображення та осмислення образної картини світу (концептуалізації навколишнього світу, а саме природи) виділяємо *космологічний, антропоцентричний та антропокосмічний пейзажні образи*.

Екстраполюючи ідеї типології словесних поетичних образів, розроблених на матеріалі американських віршованих текстів [1], в образному просторі австралійської поезії ХХ століття, услід за Л. І. Белеховою, також розрізняємо архетипні, стереотипні та нові (ідіотипні та кенотипні) словесні поетичні образи, у яких втілено різні типи опредметнених

знань етносу про світ [1]. Так, в архетипних словесних поетичних образах відображаються фрагменти міфопоетичної картини світу, архаїчні уявлення автохтонного населення, тому їх трактування вимагає активації фонових, культурно-енциклопедичних знань. Окрім того, у них імпліцитно й експліцитно виражені переосмислені уявлення аборигенів про творення світу, які відображають етнокультурну релігійну картину австралійців [9].

В архетипному словесному поетичному образі *Wave and cloud, and fish and swallow, / Swaying tree and flying bird / Music maddened, flee and follow / Till pale mortals, too, are stirred... / Dionysean disorder / Laughs, and leaps o'er bar and border* (5) образ водної стихії створюється за допомогою алюзії на грецького бога вина і сп'яніння Діоніса, який символізує хаос та ірраціональну поведінку, весілля й ритуальне божевілля, свободу від повсякденності [29, 264–267]. Основною аналізованого словесного образу є метафорична концептуальна схема **ГАРМОНІЯ Є ХАОС**. Образ шторму створюється проектуванням міфологічного мотиву на його зміст за допомогою *наративного* мапування через *параболічне* осмислення міфу. Параболічне поетичне мислення є можливим завдяки здібності людини до наративної уяви, тобто інакомовлення [2, 182; 17, 184]. Сигналами наявності наративного мапування слугують власні імена, які є алюзією на певний сюжет із Біблії чи міфології. Їхній аналіз визначають як лінгвокогнітивну процедуру *інтертекстуалізації*, суть якої полягає у встановленні міжтекстуальних та внутрішньотекстуальних зв'язків з метою використання в новому словесному поетичному образі фрагмента тексту світової культури, що містить спільні з ним місця [2, 183].

Стереотипними є словесні поетичні образи, які побудовані на усталених прототипових концептуальних схемах, і втілюють ціннісно значущі для австралійської культури ознаки та властивості навколишнього світу [2]. Звідси архетипні словесні поетичні образи втілюють емоціогенні передзнання, знання фольклору, біблійних і міфологічних сюжетів, стереотипні – аксіологічно забарвлені знання про світ взагалі [2, 264]. Нові, ідіотипні та кенотипні, словесні образи репрезентують авторське переосмислення вже наявних образів [2, 267].

Розуміння природи криється в історії культури не тільки однієї нації, але й усього людства. Пейзажні образи, які відтворюють первісні, архаїчні уявлення про природу, кваліфікуємо як **космологічні**. Природа описується як жива істота, осмислюється як світ у цілому, а словесні поетичні образи відображають *синкретичне* (космологічне, за В. М. Топоровим), *асоціативне* та *аналогове поетичне мислення*. Центральними концептами у віршованих текстах стають концепти **ПРИРОДА, ГАРМОНІЯ, ЦИКЛ, ВІЧНІСТЬ**, навколо яких розгортаються інші образи [18, 219]. Основним принципом відображення образної картини світу стає **антропоморфізм**, де людина (мікрокосм) й природа (макрокосм) постають як невід'ємні сутності [17, 189–197].

Антропоморфізм проявляється в характері мапування ознак сутностей царин словесного поетичного образу та вживання мовних засобів, що беруть

участь у створенні пейзажного образу. Сили природи **персоніфікуються** і основними стають соматичні, перцептивні, емоційні ознаки явищ та предметів: *The choir of angels / packs up and feathers home / And with the faintest of sighs earth rolls over / in her beautiful sleep; / one breast is flattened against dry stubble / and one dark hip / thrust upward among the stars* (10). Крім того, антропоморфний характер порівняння природи з людиною простежується в аналоговому мапуванні як лінгвокогнітивному механізмі формування образу, тобто ознаки і якості людини, її дії, стан приписуються природі: *black, bruised flesh of thunderstorms* (8, 112). Наведений словесний поетичний образ побудований на основі атрибутивного мапування властивостей сутності царини джерела *flesh* на споріднені властивості сутності мети *thunderstorm*. Образ грози відтворено у термінах тіла людини, що вкрито синцями. Такий образ викликає певні асоціації та відчуття у читача: синець актуалізує темно-синій колір та відчуття болю на його місці, а лексична одиниця *flesh* викликає асоціації з тілом, плоттю, кров'ю. Звідси грозова хмара усвідомлюється як жива плоть, яка наповнена кров'ю, відчуває біль і готова вибухнути. Так, персоніфікація конкретизує образ, уявно робить його більш доступним для сприйняття кількома аналізаторами: візуальним – *black, lightning, storm*, тактильним – *bruised flesh* і слуховим – *thunder*.

Семантико-когнітивний аналіз словесних поетичних образів австралійської поезії ХХ століття засвідчив, що космологічний пейзажний образ структурується **архетипними** та **стереотипними** словесними поетичними образами. Такі словесні образи відображають міфопоетичну картину світу австралійської поезії, де природне й людське співвідносяться як фундаментальні категорії міфологічного знання. Сфера буття співвідноситься із космосом, пов'язана з ним, виводиться з нього, відображаються просторово-часові (зв'язок простору та часу, образи єдиного континууму, зображення часу, зв'язок із ритуалами, тобто намагання перетворити хаос у космос), причинні (встановлення загальних схем, правил та мір, яким все навколо підпорядковується), етичні (визначення сфер поганого та гарного, негативного та позитивного, межі дозволеного та недозволеного тощо) параметри всесвіту [17, 189–191]. Природа в космологічному пейзажному образі постає не як результат переробки первинної інформації органами чуття, а як результат вторинного перекодування первинних даних за допомогою знакової системи [27, 161–166]. Для космологічних пейзажних образів характерним є **осмислення навколишнього світу через природні явища та об'єкти**, що увиразнено у лінгвокогнітивних механізмах формування словесних поетичних образів, а саме в операціях аналогового мапування, серед яких домінантним є *релятивне та синестезійне* [18, 219]. Мапування ознак людини на природу відбувається на основі зіставлення за ознаками дії та руху, тобто ґрунтується на принципі *психологічного паралелізму* (термін О. М. Веселовського).

Матеріальний підхід до розуміння початку всесвіту, де людина виділяє себе із природного світу та змінює орієнтири на культурне та людське,

лежить в основі антропоцентричного принципу [10, 370]. Характерними рисами антропоцентризму є освоєння людиною метафізики і законів розвитку Всесвіту у пошуках смислу буття та поєднання морально-духовних сил людини з науково-технічними можливостями для того, щоб оволодіти стихіями Природи задля її раціонального й безперервного розвитку [4; 7; 15]. Звідси в контексті нашої роботи всі образи в **антропоцентричному** типі розгортаються навколо концепту **ЛЮДИНА**, який стає центральним концептом будь-якої культури.

Переважає кількість пейзажних образів описується у термінах не тільки людини, але і її частин тіла, що проєктуються на сутності природи: 1) *(egrets) their necks are / curved like fingernails held out for manicure* (2), 2) *eroded roots / seem fingers of a thirst-crazed man / seeking the water imputes* (6, 55–56). У наведених словесних поетичних образах осмислення природи у термінах людини базується на *ситуативному* мапуванні сутностей царин джерела й мети, де пташина шия та корені дерев осмислюються крізь призму різноманітних ситуацій та дій, які змушують людське тіло змінюватися. Конвенційні концептуальні структури розширюються, наповнюються новими смислами, тобто стереотипні та архетипні образи стають складниками *ідіотипних* словесних поетичних образів [1, 341], які відтворюють географічний, економічний, соціальний, метеорологічний, культурний та духовний простори. Пейзаж є втіленим у тексті не лише засобами релятивного мапування, а й *атрибутивного, ситуативного, конструктивно-творчого* та шляхом різних лінгвокогнітивних операцій, таких як розгортання, модифікація, спеціалізація, інтертекстуалізація та перспективізація [1, 341–359].

На відміну від космологічного пейзажного образу, де осмислення одних явищ природи відбувається через подібні явища, в антропоцентричному – осягнення суті буття та законів природи відбувається крізь матеріальні речі, тобто **підкреслюється матеріальний початок природного світу**, де людина постає як креативна, діюча істота: *... thick sunshowers wobble / and water the ledges, making / frog-lands of sunny perpetual rain / as if played a fireman's nozzle / on patches ten meters square* (3), *the cranes waiting like constant steel insects intent on flight* (7). У наведених поетичних образах за рахунок ситуативного мапування як лінгвокогнітивного механізму формування образу людські життєві ситуації (тушіння пожежі, будівництво) проєктуються на природні, що сприяє утвердженню людини себе як надлюдини, здатної приборкати природу через прогрес [17, 198–208].

Підґрунтям словесних поетичних образів слугує модель **ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ**, яка репрезентує універсальний культурний код, що інкорпорує базові концептуальні метафори, через які відбувається осмислення буття [25, 160–213; 21; 22]. Цю культурну модель, яка бере свої витіки ще з античності, увів у когнітивну лінгвістику Дж. Лакофф та М. Тернер. Вона відображає ієрархічну будову форм існування, де людина стоїть на вершині градаційної шкали і їй концептуально підпорядковуються всі ланки ієрархії буття. Окрім того, згідно із цією

моделлю, «вищі» створіння та їх якості розташовуються над «нижчими» створіннями та їх якостями, де під вищими розуміють естетичні та моральні якості й можливість раціонального мислення [25, 166–167; 21, 159]. Антропоцентричний пейзажний образ має предметно-речовий тип концептуалізації дійсності, а центральним концептом постає **ЛЮДИНА**, у термінах якої осмислюються концепти **ПРИРОДА**, **ЖИТТЯ**, **СМЕРТЬ**, **КОХАННЯ** [17, 198–208].

Відкриття та освоєння космосу продовжує глобальний розвиток людства, виражає зв'язок земного й космічного та дає поштовх новому розумінню місця людини у Всесвіті [19, 18]. Вчені-природознавці (К. Е. Цюлковський, В. І. Вернадський, О. Л. Чижевський, М. Г. Холодний та ін.) розробляють теорію ноосфери, де Всесвіт є живим організмом, у якому всі елементи безперервно рухаються, впливають один на одного. Проте в центрі нього стоїть людина, яка мислить, оскільки завдяки саме їй біосфера переходить у ноосферу [28, 337–341]. Виникає нова концепція відношень людини та космосу – **антропокосмізм**, де, з одного боку, постає людина як лише один із етапів еволюції Всесвіту, природна істота, яка виникла за рахунок дії закономірностей матерії, що знаходиться під впливом космічних факторів та сил; з іншого боку, відношення «людина – Всесвіт» виражає вплив суспільства на космос, а людства та позаземних цивілізацій – на еволюційні процеси в астрономічних масштабах часу та простору [20; 6; 5; 4]. Зміст таких понять, як «природа» і «людина», ускладнюється, думка рухається в напрямку до пізнання та усвідомлення «світу у людини» і «людина у світі» [2, 52]. Так, на зміну антропоцентричної моделі приходять нова художня модель – антропокосмізм.

До **антропокосмічного типу** відносимо віршовані тексти, у яких детально відтворюється фізіологічна взаємодія з природою, людські почуття перемежуються та зміщуються із екологічними процесами та феноменами, порушуються екологічні питання щодо природи та земних ресурсів, людина та природа стають рівноправними складниками Всесвіту [11, 12; 26, 22]. У пейзажному образі відбувається постійний перехід від природного, фізичного до духовного, трансцендентного і навпаки. Розчинення людини у природі, у світі відтворюється за рахунок зіставлення психічних станів та настроїв ліричного героя із природним світом [17, 219–217]. Пейзажний образ структуровано як архетипними, стереотипними словесними поетичними образами, так й новими (ідіотипними чи кенотипними).

Різницю концептуалізації дійсності в космологічному й антропокосмічному пейзажних образах можна окреслити так: у космологічному типі Космос відтворюється на зразок античної моделі, тобто як структурно організоване та упорядковане ціле, як весь світ і як людина (мікрокосм) [20; 16, 6–20]; відображення космосу відбувається в межах неба, землі, підземного світу та стихій вогню, повітря й води. В антропокосмічному типі пейзажного образу австралійські поети для зображення взаємозв'язку та взаємовпливу земного та космічного відштовхуються від розуміння космосу як позаземного простору Всесвіту, вони відтворюють єдність людини як із

живим, так і неживим еством, репрезентують злиття природно-біологічного та соціально-духовного в житті особистості [16].

Лінгвокогнітивний аналіз пейзажних образів, які відносимо до антропокосмічного типу, засвідчив, що концептуальні референти **СВІТ**, **ПРИРОДА**, **ЖИТТЯ** осмислюються в термінах концептуальних корелятивів **КОСМОС**, **ГАРМОНІЯ**, **ДУХОВНІ** й **ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ЦІННОСТІ**, **АРТЕФАКТИ**:

1) *Elsewhere the bio-sphere / is paper-thin, a waxed green blade thrust out / into the solar glare. Here / it's a hundred feet of fertile greening gloom* (4);

2) *I saw the bottomless, black cups of space / Between their clusters, and the planets climbing / Dizzily in sick airs, and desired to hide my face* (9);

3) *It is city, on all sides, the thinking ocean, / the dance of intellect* (7).

У першому словесному поетичному образі (1) за допомогою атрибутивного та релятивного мапування концепт **ЖИТТЯ** осмислюється через концепти **АРТЕФАКТИ** та **ПРИРОДА**. Характеристики та ознаки, властиві словам *paper-thin, waxed green blade*, мапуються на концепт **ЖИТТЯ**, об'єктивованій номінативними одиницями *bio-sphere, fertile greening gloom*. У другому словесному поетичному образі (2) **СВІТ** осмислюється через концепт **КОСМОС** шляхом релятивного мапування, тобто відчуття запаморочення, спричиненого довгим спогляданням небес із високо запрокинутою головою, проєктується на космічний простір, у якому порушено обмін речовин та енергії через збіднену атмосферу. Концепт **МІСТО** в наступному словесному поетичному образі (3) за рахунок атрибутивного мапування осмислюється через концепти **ДУХОВНІ** й **ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ЦІННОСТІ**, місто постає як всесвітній розум і частина буття космосу [17, 211–212].

Крім прямого мапування структур знань з царини джерела на царину мети (34,3%), тобто проєктування ознак конкретних сутностей на конкретні *a vibrating ladder of rock* (4) та на абстрактні (18%) *spirit like a loved guest* (1, 29), спостерігається реверсійний напрям мапування абстрактних сутностей на абстрактні (22,4%) *dazzling moments* (1, 29); *soft nutrient harmony* (4) й на конкретні (25,4%) *nuclear shoreline* (7), *infinity's trap-door* (9). Якщо порівняти з космологічним та антропоцентричним типом пейзажного образу, в антропокосмічному превалює непрямий напрям мапування структур знань (абстрактні-конкретні), який також впливає на упорядкування синтаксичної структури словесних поетичних образів. Це зумовлено прагненням поетів відобразити відчуття належності людини єдиному Космосу, світовому порядку як органічної їх частини через абстрактні концепти, тому що вони відображають універсалії понять та ідеї.

В антропокосмічному пейзажному образі концепт **ЖИТТЯ**, підгрунтя якого становлять прототипові концептуальні схеми **ЖИТТЯ Є РУХ**, **ЖИТТЯ Є ШЛЯХ**, переосмислюється, набуваючи нових ознак. Наприклад, словесний поетичний образ Ф. Салома *I see the highways / like sinews of light entering the bulking darkness* (7) – *Я бачу шосе / як*

жили світла, що проникають у зростаючу пітьму містить у своєму підґрунті архетипні образ-схеми Шлях, Світло, Темрява, які об'єктивовані на вербальному рівні відповідними номінативними одиницями *the highway, light, darkness*. Архетипні образ-схеми розгортаються у прототипові концептуальні метафори *ЖИТТЯ Є ШЛЯХ, ЖИТТЯ Є СВІТЛО, ТЕМРЯВА Є НЕЗНАННЯ*. Розширення концептуальних структур відбувається завдяки значенню лексичних одиниць *highway* – автострада освітлена з обох боків, *see* – бачити та *enter* – проникати, входити, останні активують концептуальні схеми *ЗІР Є ЗНАННЯ, ШЛЯХ Є ПРОЗРІННЯ*. Унаслідок розширення прототипових концептуальних схем новими, концептуальна іпостась аналізованого словесного поетичного образу моделюється в ідіотипну схему *ЖИТТЯ Є ШЛЯХ ДО ПРОЗРІННЯ*.

Отже, семантико-когнітивний аналіз віршованих текстів австралійської поезії дає підстави зробити висновок, що головною тенденцією розгортання

образності в антропокосмічному пейзажі є зосередження словесних поетичних образів навколо концептів *ВІЧНІСТЬ, ГАРМОНІЯ, БУТТЯ*, які найчастіше осмислюються крізь призму концептів *ЧАС, ПРИРОДА, МУЗИКА, ЛЮДИНА*. Звідси прототиповими концептуальними метафорами в антропокосмічному пейзажі є *ПРИРОДА Є МОВОЮ ГАРМОНІЇ, ГАРМОНІЯ Є СПОКІЙ, ПРИРОДА Є МУЗИКА ДУШІ, ГАРМОНІЯ Є СИМЕТРІЯ* та інші.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. З урахуванням напрямку мапування, виду мапування, принципу відображення й осмислення образної картини світу виділено космологічні, антропоцентричні та антропокосмічні пейзажні образи, які відображають етнокультурні особливості концептуалізації навколишнього світу, а саме природи. У подальшому перспективним вважаємо дослідження концептуального простору окремих авторів та застосування гештальт-аналізу для виявлення особливостей поетики інших образів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії : лінгвокогнітивний аспект : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2002. 476 с.
2. Белехова Л. І. Словесний образ в американській поезії: лінгвокогнітивний погляд : монографія. Херсон : Айлант, 2004. 376 с.
3. Витрук О. А. Пейзаж как текстовое явление (на материале англоязычных писателей XX – начала XXI вв.) : автореф. дис. на соиск. учёной степ. канд. филол. наук : 10.02.19. Ростов-на Дону, 2011. 24 с.
4. Воробьёв Вл. Антропокосмизм и антропоцентризм : вебсайт. URL: http://www.za-nauku.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=3675&Itemid=29.
5. Дротянко Л. Г. Український контекст філософії космізму. *Універсальні виміри української культури*. Одеса, 2000. С. 184–186. URL: <http://myslenedrevo.com.ua/studies/uvuk/61.html>
6. Жульков М. В. Антропокосмическая энергия ноосферного будущего. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2012. № 2 (16). Ч. II. С. 62–67. URL: www.gramota.net/materials/3/2012/2-2/18.html
7. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения. Москва : Мысль, 1978. 623 с.
8. Луценко Р. С. Концепт *ПЕЙЗАЖ* в структуре англоязычного прозаического текста : автореф. дис. на соиск. учёной степ. канд. филол. наук : 10.02.04. Иваново, 2007. 21 с.
9. Маляренко І. О. Етнореалії в австралійських поетичних текстах : лінгвокультурний і лінгвокогнітивний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2012. 20 с.
10. Манаков В. С. «Чувство природы» в литературах Запада. *«Чувство природы» в русской литературе*. Сыктывкар : СГУ, 1995. С. 370–431.
11. Ніконова В. Г. Поетико-когнітивний аналіз драматичного тексту : художній концепт. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство*. 2008. Т. 16. Вип. 14. С. 215–220.
12. Маслова Ж. Н. Поэтическая картина мира в контексте гуманитарного и филологического знания. *Когниция, Коммуникация, Дискурс*. 2011. № 3. С. 26–41. URL: sites.google.com/site/cognitiondiscourse/vypusk-no-3-2011/maslova-z-n
13. Петрухіна Л. Е. Образы природы как станы экзистенції у поезії (теоретичний аспект) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. Львів, 2000. 194 с.
14. Пигарев К. В. Русская литература и изобразительное искусство. Очерки о русском национальном пейзаже середины XIX века. Москва : Наука, 1972. 122 с.
15. Розина Р. И. Человек и личность в языке. *Логический анализ языка. Культурные концепты*. Москва : Наука, 1991. С. 52–56.
16. Савельева И. П. Идеи космизма в музыкальной культуре серебряного века : монография. Нижневартовск : Изд-во Нижневарт. гуманит. ун-та, 2009. 127 с.
17. Свірідова Ю. О. Пейзажний образ в австралійській поезії ХХ століття : лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Житомир, 2015. 312 с.
18. Свірідова Ю. О. Пейзажний образ в австралійській поезії ХХ століття : лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспекти. *Лінгвокогнітивна поетологія* : колективна монографія / Л. І. Белехова, С. В. Волкова, О. С. Маріна, А. О. Цапів та ін. Херсон, 2018. С. 206–228.
19. Урсул А. Д. Космоглобалистика : генезис и направления исследований. *Век Глобализации*. 2012. № 2. С. 17–31. URL: http://www.socionauki.ru/journal/files/vg/2012_2/017-031.pdf
20. Урсул Т. А. Концепция антропокосмизма и социоприродный этап глобальной эволюции : вебсайт. URL: http://www.misis.ru/Portals/0/Download/Press/2011/Ursul_Antropocosmizm_11.11.11.doc

21. Шурма С. Г. Реалізація концептуальної моделі *ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ* в оповіданнях А. Бірса та М. Яцкова. *Нова філологія* : зб. наук. праць. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. № 45. С. 159–161.
22. Шурма С. Г. *ВЕЛИКАЯ ЦЕПЬ БЫТИЯ* в американском и украинском языковом сознании. *Лингвоконцептология : перспективные направления* : монографія / А. Э. Левицкий, С. И. Потапенко, О. П. Воробьева и др. Луганск, 2013. С. 459–473.
23. Эпштейн М. Природа, мир, тайник вселенной... Система пейзажных образов в русской поэзии. Москва : Высшая школа, 1990. 303 с. URL: <http://www.emory.eduINTELNET/l.culture.html>
24. Hall P. Gathering points: Australian Poetry: a natural selection: thesis submitted in the fulfillment of requirement Doctor of Creative Arts degree. Wollongong University, 2011. 242 p. URL: <http://ro.uow.edu.au/theses/3471>
25. Lakoff G. More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor. Chicago; London: The University of Chicago Press, 1989. 230 p.
26. Vida Gudonienė. Концепт *ТИШИНА / МОЛЧАННЯ / ПОКОЙ В ЛИРИКЕ* И. Бунина. *Žmogus ir žodis*. 2006. No III. С. 21–25. URL: <http://www.biblioteka.vpu.lt/zmogusirzodis/PDF/svetimosioskalbos/2006/gudoniene.pdf>

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

27. Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2 т. / гл. ред. С. А. Токарев. Москва : Советская энциклопедия, 1980. Т. 2 : К–Я. 719 с.
28. Русский космизм : антология философской мысли / сост. С. Г. Семёнова, А. Г. Гачёва. Москва : Педагогика-Пресс, 1993. 368 с.
29. Cassell's Encyclopaedia of World Literature: in 2 vol. / ed. by S. H. Steinberg, General Editor J. Buchanan-Brown. Vol. I : Histories and General Articles. Cassel and Company Ltd-London, 1973. 586 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Australian Poetry. Selected by Dorothy Auchterlonie. Angus and Robertson, 1968. 75 p.
2. Beveridge J. The Lake. Sixteen poems. URL: <http://www.austlit.com/a/beveridge/16poems.html>
3. O'Connor M. Falling Pearls Cliff (Blue Mountains). URL: <http://www.poetrylibrary.edu.au/poets/o-connor-mark/falling-pearls-cliff-blue-mountains-0692083>
4. O'Connor M. Minnamurra Forest. URL: <http://www.poetrylibrary.edu.au/poets/o-connor-mark/minnamurra-forest-0161087>
5. 5 The Oxford Book of Australasian Verse. Chosen by Walter Murdoch. London, New York : H. Milford, Oxford Univ. Press, 1918. 512 p.
6. Poetry in Australia: From the Ballads to Brennan. Chosen by T. Inglis Moore. Berkley and Los Angeles : University of California Press, 1965. Vol. I. XLIII. 313 p.
7. Salom P. City at Dusk. URL: <http://www.poetrylibrary.edu.au/poets/salom-philip/city-at-dusk-0490006>
8. Slessor K. Selected Poems. Sydney : Angus and Robertson, 1975. 143 p.
9. Slessor K. Stars. URL: Stars, by Kenneth Slessor | Poeticous: poems, essays, and short stories
10. Wallace-Crabbe C. Again. URL: <http://www.poetrylibrary.edu.au/poets/wallace-crabbe-chris/again-0064028>

REFERENCES

1. Bieliakhova, L. I. (2002). Obraznyi prostir amerykanskoj poezii: linhvokohnityvnyi aspekt [Image Space of American Poetry: Cognitive Perspective]. (Dyssertasiia doktora filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
2. Bieliakhova, L. I. (2004). Slovesnyi obraz v amerykanskoj poezii: linhvokohnityvnyi pohliad [Verbal poetic images in American Poetry: Cognitive Perspective]: monohrafiia. Kherson: Ailant [in Ukrainian].
3. Vitruk, O. A. (2011). Peyzazh kak tekstovoe yavlenie (na materiale angloyazychnykh pisateley XX – nachala XXI vv.) [Landscape as a textual notion. Case study: English writers XX–XXI centuries]. (Avtoreferat dissertasii kandidata filologicheskikh nauk). Rostov-na-Donu [in Russian].
4. Vorobev, V. (2009). Antropokosmizm i antropotsentrizm [Anthropocosmism and anthropocentrism]. Retrieved from: http://www.za-nauku.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=3675&Itemid=29 [in Russian].
5. Drotianko, L. H. (2000). Ukrainskyi kontekst filosofii kosmizmu. Universalni vymiry ukrainskoj kultury [The philosophy of cosmism: Ukrainian context. Universal dimensions of the Ukrainian culture]. Odesa [in Ukrainian].
6. Zhulkov, M. V. (2012). Antropokosmicheskaya energiya noosfernogo budushchego [The anthropocosmic energy of non-spherical future]. *Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i yuridicheskie nauki, kulturologiya i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki*. Tambov: Gramota, 2 (16), II, 62–67 [in Russian].
7. Losev, A. F. (1978). Estetika Vozrozhdeniya [Esthetics of Renaissance]. Moskva: Mysl [in Russian].
8. Lutsenko, R. S. (2007). Kontsept PEYZAZH v strukture angloyazychnogo prozaicheskogo teksta [Concept PEYZAZH in the structure of the literary text]. (Avtoreferat dissertasii kandidata filologicheskikh nauk). Ivanovo [in Russian].
9. Maliarenko, I. O. (2012). Etnorealii v avstraliiskykh poetychnykh tekstakh: linhvokulturnyi i linhvokohnityvnyi aspekty [Ethnic realia in Australian poetic texts: linguistic, cognitive and cultural aspects]. (Avtoreferat dysertasii kandidata filologicheskikh nauk). Kherson [in Ukrainian].
10. Manakov, V. S. (1995). "Chuvstvo prirody" v literaturakh Zapada ["The Sense of Nature" in the Western Literature]. *"Chuvstvo prirody" v russkoj literature*. Syktyvkar [in Russian].
11. Nikonova, V. H. (2008). Poetyko-kohnityvnyi analiz dramatychnoho tekstu: khudozhnii kontsept [Poetic and cognitive analysis of drama: literary concept]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Movoznavstvo*, 16 / 14, 215–220 [in Ukrainian].

12. Maslova, Zh. N. (2011). Poeticheskaya kartina mira v kontekste gumanitarnogo i filologicheskogo znaniya [Poetic picture of the world in terms of humanitarian and philological ken]. *Kognitsiya, Kommunikatsiya, Diskurs*, 3, 26–41 [in Russian].
13. Petrukhina, L. E. (2000). Obrazy pryrody yak stany ekzystentsii u poezii (teoretichnyi aspekt) [Images of landscape as an existential state of poetry: theoretical aspect]. (Dysertatsiia kandydata filologichnykh nauk). Lviv [in Ukrainian].
14. Pigarev, K. V. (1972). Russkaya literatura i izobrazitelnoe iskusstvo. Ocherki o russkom natsionalnom peyzazhe sere-diny XX veka [Russian Literature and Fine Arts. Essays on Russian national landscape mid XX century]. Moskva: Nauka [in Russian].
15. Rozina, R. I. (1991). Chelovek i lichnost v yazyke. Logicheskiy analiz yazyka. Kulturnye kontsepty [A man and person-ality in language. Logical analysis of the language. Cultural concepts]. Moskva: Nauka [in Russian].
16. Saveleva, I. P. (2009). Idei kosmizma v muzykalnoy kulture serebryanogo veka [The ideas of cosm in musical culture of the Silver age]: monografiya. Nizhnevartovsk [in Russian].
17. Sviridova, Yu. O. (2015). Peizazhnyi obraz v avstraliiskii poezii XX stolittia: linhvokohnityvnyi ta linhvosynerhetychni aspekty [Landscape image in Australian poetry XX century: linguistic, cognitive and synergistic aspects]. (Dysertatsiia kandy-data filologichnykh nauk). Zhytomyr [in Ukrainian].
18. Sviridova, Yu. O. (2018). Peizazhnyi obraz v avstraliiskii poezii XX stolittia: linhvokohnityvnyi ta linhvosynerhetychni aspekty [Landscape image in Australian poetry XX century: linguistic, cognitive and synergistic aspects]. Linhvokohnityvna poetolohiia: kolektyvna monohrafiia. Kherson [in Ukrainian].
19. Ursul, A. D. (2012). Kosmoglobalistika: genesis i napravleniya issledovaniy [Space and globalisation: genesis of research issues]. *Vek Globalizatsii*, 2, 17–31. Retrieved from: http://www.socionauki.ru/journal/files/vg/2012_2/017-031.pdf [in Russian].
20. Ursul T. A. (2011). Kontseptsiya antropokosmizma i sotsioprirodnyy etap globalnoy evolyutsii [The theory of anthro-pocosmism and sustainable evolution of nature]. Retrieved from: http://www.misis.ru/Portals/0/Download/Press/2011/Ursul_Antropocosmizm_11.11.11.doc [in Russian].
21. Shurma, S. H. (2011). Realizatsiia kontseptualnoi modeli *VELYKYI LANTSIUH BUTTIA* u opovidanniakh A. Birsy ta M. Yatskova [The reproduction of the conceptual model *VELYKYI LANTSIUH BUTTIA* in A. Birs and M. Yatskovathe stories]. *Nova filolohiia*, 45, 159–161 [in Ukrainian].
22. Shurma, S. G. (2013). *VYELIKAYA TSYEP BYTIYA* v amerikanskom i ukrainskom yazykovom soznanii [VYELIKAYA TSYEP BYTIYA in Ukrainian and American language and mind]. *Lingvokontseptologiya: perspektivnye napravleniya*: mono-grafiya / A. E. Levitskiy, S. I. Potapenko, O. P. Vorobeva i dr. Lugansk, 459–473 [in Russian].
23. Epshteyn, M. (1990). Priroda, mir, taynik vselennoy... Sistema peyzazhnykh obrazov v russkoy poezii [Nature, the world, and the galaxy's secret places. System of images in the Russian poetry]. Moskva: Vysshaya shkola. Retrieved from: <http://www.emory.edu/INTELNET/l.culture.html> [in Russian].
24. Hall, P. (2011). Gathering points: Australian Poetry: a natural selection: thesis submitted in the fulfillment of requirement Doctor of Creative Arts degree. Wollongong University. Retrieved from: <http://ro.uow.edu.au/theses/3471>
25. Lakoff, G. (1989). More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor. Chicago; London: The University of Chicago Press.
26. Vida Gudonienė (2006). Kontsept *TISHINA / MOLCHANIE / POKOY* v lirike I. Bunina [The concept of *TISHINA / MOLCHANIE / POKOY* in I. Bunin's poetry]. *Žmogus ir žodis*, 3, 21–25 [in Russian].

DICTIONARIES

27. Tokarev, S. A. (ed.). (1980). Mify narodov mira. Entsiklopediya [The World Myths]: v 2 t. Moskva: “Sovetskaya entsiklopediya”, 2 [in Russian].
28. Semenova, S. G. (ed.). (1993). Russkiy kosmizm: antologiya filosofskoy mysli [Russian Cosmism: anthology of philosophical ideas]. Moskva: Pedagogika-Press [in Russian].
29. Cassell's Encyclopaedia of World Literature: in 2 vol. / ed. by S. H. Steinberg, General Editor J. Buchanan-Brown. Vol. I : Histories and General Articles. Cassel and Company Ltd-London, 1973. 586 p.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Australian Poetry (1968). Selected by Dorothy Auchterlonie. Angus and Robertson.
2. Beveridge, J. The Lake. Sixteen poems. Retrieved from: <http://www.austlit.com/a/beveridge/16poems.html>
3. O'Connor, M. Falling Pearls Cliff (Blue Mountains). Retrieved from: <http://www.poetrylibrary.edu.au/poets/o-connor-mark/falling-pearls-cliff-blue-mountains-0692083>
4. O'Connor, M. Minnamurra Forest. Retrieved from: <http://www.poetrylibrary.edu.au/poets/o-connor-mark/minnamurra-forest-0161087>
5. The Oxford Book of Australasian Verse. Chosen by Walter Murdoch. London, New York: H. Milford, Oxford Univ. Press, 1918. 512 p.
6. Poetry in Australia: From the Ballads to Brennan. Chosen by T. Inglis Moore. Berkley and Los Angeles: University of California Press, 1965. Vol. I. XLIII. 313 p.
7. Salom, P. City at Dusk. Retrieved from: <http://www.poetrylibrary.edu.au/poets/salom-philip/city-at-dusk-0490006>
8. Slessor, K. (1975). Selected Poems. Sydney: Angus and Robertson.
9. Slessor, K. Stars. Retrieved from: Stars, by Kenneth Slessor | Poeticous: poems, essays, and short stories
10. Wallace-Crabbe, C. Again. Retrieved from: <http://www.poetrylibrary.edu.au/poets/wallace-crabbe-chris/again-0064028>